

LOKIEĆ (662) *sb m*

łokieć (661), **Lokiet** (1) *KlonKr.*

o oraz e jasne.

sg *N* łokieć (37). ◇ *G* łokcia (64), łokciu (1) *ZapWar.* ◇ *D* łokciewi (1) *ZapWar*, Łoktowi (1) *KlonKr.* ◇ *A* łokieć (50). ◇ *I* łokciem (24); -em (8), -(e)m (16). ◇ *L* łokciu (19). ◇ *pl N* łokcie (20). ◇ *G* łokci (192), łokiet (158), łokciów (2); -i *OpecŻyw*, *FalZioł*, *UstPraw*, *WyprKr* (3), *BielKron* (34), *RejZwierc* (3), *BielSpr*, *GostGosp*, *PowodPr* (2); łokiet *ZapWar* (2), *RejWiz*, *SkarŻyw* (5), *WujNT* (3), *SkarKaz*; -i : łokiet : -ów *LibLeg* (1:2:-), *LibMal* (9:5:-), *HistAl* (3:5:-), *Leop* (26:1:1), *BibRadz* (23:52:-), *GrzepGeom* (9:41:-), *BudBib* (1:37:-), *Strum* (69:1:-), *SarnStat* (4:2:1); ~ -ów (1), -(o)w (1). ◇ *A* łokcie (51), [łokty]. ◇ *I* łokciami (3), łokćmi (2); -ami *SienLek*, *GrzepGeom*; -mi *FalZioł*; -ami : -mi *UstPraw* (1:1). ◇ *L* łokciach (3), [łoktach]. ◇ *du N* (*cum nm*) łokcia (6) *BielSat* B4; *BudBib* Ex 30/2, 41/22; *Strum* Dv, E3; *BielRozm* 14. ◇ *G* (*cum nm*) łokciu (2) *Mącz* 397b; *Strum* B3v. ◇ *A* (*cum nm*) łokcia (24) *FalZioł* I 37b, 88b, 140d; *HistAl* Iv; *Leop* Ex 25/23, 30/2; *BielKron* 31v, 33v; *Mącz* 397b; *GrzepGeom* H4 [3 r.]; *BudBib* Ex 37/25; *Strum* B3v, B4, D4, F4v, G, Hv [2 r.], N4; *SkarŻyw* 30; *SarnStat* 280. ◇ *L* (*cum nm*) łokciu (1) *BielKron* 33.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* XVI – XIX w.

1. *Staw łączący ramię z przedramieniem, przegub, grzbiet przegubu ręki; przedramię; cubitus Murm*, *Mymer*¹, *BartBydż*, *Mącz*, *Cn*, *ulna Murm*, *BartBydż*, *Cn*; *brachium BartBydż* (44) : Iakom ya nye sbyl malgorzathay [...] any yey zadal dw ranv krvavych yeny wglowa a druga wlokyecz pravey rąky *ZapWar* 1520 nr 2258, 1509 nr 2069, 1550 nr 2674; *Murm* 58; *Mymer*¹ 21v; *BartBydż* 172; Ieſt żyła w łokciu pod łamą Medijaną. Zową ią też Płuczną *FalZioł* V 58v, V 58v [2 r.], 67v; *Cubitale*, *Bramká* albo ynſze ochędożenie ná łokciu bywájące. *Mącz* 70c, 70c, 84a, 501b; W [zaleńftwie/ kiedy łokieć opuchnie: niedáleko śmierć. *SienLek* 23; A łam [Fiedur] po ſtole położywſzy łokcie/ Myſli nád ſzáchy/ á gryzie páznogcie. *KochSz* C3; *Calep* 274a, 1133a; *WujNT* 425.

Zwroty: »łokciem się podeprzeć« (1): *Sich auff den Elbogen ſtützen*. Lokćiem ſię podeprzeć. [...] *Levare se cubito*. *Calag* 438b.

»tykać łokciem« (1): A drugiego tyka łokciem A ſſepcząc go zowie nokćiem *RejRozpr* D2v.

Szeregi: »łokieć, (a) kolano« (2): *Mącz* 214b; Ná pierſiách nie zápiętych/ żupan kliiowáty: Ná łokćiách ná kolánách roźney máſci łaty. *KlonWor* 41.

»od łokcia aż do palców« (1): *Lacertum*, der arm vom ellenbogen biſz zů der handt. Bárki od łokćyá aż do pákćyow [*lege: palców*]. *Murm* 58.

Wyrażenia przyimkowe: »do łokcia« (7): *Brachium*, Ramię aż do Lokciá. *Mącz* 26c, 26c; *RejZwierc* 58.

~ *Szeregi*: »od dłoni (aż) do łokcia« [*szyk 2:1*] (3): *BielKron* 329; Arcybiskup zmaczawſzy wielki pálec w oleiu ktory krzyźmem zową/ máże Krolowi rękę od dłoni do łokciá *StryjWjaz* D3, C2v.

»od plecy aż do łokcia« (1): *Brachium*, [...] Ciała ręká od pleci aż do łokćyá. *Murm* 58. ~

»nad łokciem« (4): *anym yey zadal Rany ſzyney wranka prawą nath lokczyem ZapWar* 1508 nr 1974; Ieſt wiązanie kraykami albo ręcznikami ręcze nad łokćmi na dłoń *FalZioł* V 28; *SienLek* 36, 115v.

»po łokieć« (2): ktorzi [zabijacze] łobie za rofkoz maia omaczac polokcie we krwy niewinney ręcze fwoie/ á niemoga fię iey iako łaknączy pfy nałyczic *SeklKat* I4v; *GórnRozm* K2.

»pod łokieć« (3): *BielKron* 31v; pomáluczku prawá fwa rękę/ [...] włożyła pod łokieć lewey ręki/ onego dobrego páná *GórnDworz* P6; *SkarŻyw* 484.

»za łokieć« (1): Aż ogień po łokieć/ á rychło potem y zá łokieć przyfzedł. *GórnRozm* K2.

Przen: Ręce (3) : A on wziąwfly go na lokcie fwee wefele/ z wielką vcżliwością powftál *OpecŻyw* 26; *TarDuch* Bv; Gdy go [Jezusa] ofiárowáli do KOścioła *Bożego*/ Spráwiedliwy Symeon wziął ná łokcie iego [*ipse accepit eum in ulnas suas Vulg Luc 2/28*] *ArtKanc* C9v; [wziął ié [dzieciátko] on [Symeon] ná łokty fwoie [*in ulnas suas*]/ i błogofławił pana Boga *MurzNT Luc 2/28* (*Linde*); A ták przydz śmieie do niego [*do Chrystusa*] álbo z Mágdáléną/ [...] álbo z Symeonem nofząc go ná łoktach fwoich *WujPosW* 222 (*Linde*)].

2. Miara długości wynosząca (zależnie od okolicy) od 57,6 do 59,5 cm (długość przeciętnej ręki od ramienia do dłoni); *cubitus* *Murm*, *Mącz*, *Calag*, *Cn*; *ulna* *Murm*, *Mącz*, *Cn* (516) : *FalZioł* I 114b; *Leop Ex* 25/23, 26/13, *Ez* 43/13 [3 r.]; A pod thym Kotłem były podobieńftwa Wołow/ wokrag ze wżąd dziefięć ná łokciu káżdym *BibRadz 2.Par* 3/3; [w *Egipcie*] groná długie iáko łokieć. *BielKron* 270; *Ulna*, [...] teź łokieć miára którą mierzą. *Mącz* 501b, 70c, 268c; Przetóz trzebá tu obáczyć/ że nie wżędzie ieft iednáki łokieć: ná iednym mieyfcu ieft wiefzy/ á ná drugim mnieyzy. *GrzepGeom* L4, N2 [2 r.]; *BielSat* B4 *marg*; *BudBib Ex* 30/2 [2 r.]; Krókiewká ma być ná dłuź łokieć *Strum* B2v; A kędyc łokieć fpadku ukaże od ónego mieyfcá kędys wagę wziął/ możelz befpiecznie począc Staw budowác. *Strum* D2, B2v, B3, Cv [3 r.], C4v, D [2 r.] (17); Snieg ná ziemi wyszýy łokciá leżał *KochPieś* 3; *BielRozm* 14 *marg*; *ActReg* 129; w Mieście Gniéźnie mogą wolnie przedawác fukná/ y ná łokcie kráiác ná Iármárkách *SarnStat* 1122, 230, 279.

łokieć czego (53): *ZapWar* 1502 nr 1910 [2 r.]; *LibLeg* 11/97 [2 r.], 98v, 99; fvkną y płałchcz vkradl y fchath byallich kylko y plothna czienkiego 14 lokieth *LibMal* 1544/87; Zlothą przedali czewką populgrzywnyu a plothna lokyecz po pyaczi grofchi. *LibMal* 1547/135, 1545/97v, 1546/113v, 1547/133, 133v, 135 (17); [Aleksander] wczoráyfze⁸⁰ dnia nie dofyc miał we wżytkim fwiecie/ á dzis we czterzech łokciách plothná ma dofyc. *HistAl* N5v, G2; Bifkup poftá odpráwił/ á zá fthrzálki Czarowi kulę żelázną od Piźczká/ á Carowey łokieć Koleńfkie⁸⁰ plothná ná chuftki poftá. *GórnDworz* Pv; *BudBib Ex* 38/11, 12, 14, 41/10, 15 (9); to ieft Sadzawká nalepfza/ [...] która ma Głębokości Trzy łokcie. *Strum* N4, Dv, D2v [2 r.], D3v [8 r.], D4 [3 r.], Ev, Kv; *BudNT Apoc* 21/17.

W połączeniu z liczebnikiem i zaimkiem liczebnym (liczebnik + łokieć (371), łokieć + liczebnik (64)) (435): *ZapWar* 1502 nr 1910 [2 r.]; *LibLeg* 11/97 [2 r.], 98v, 99; Morze wflytko nad gory wflytki podniefie fie piętnáfcie lokci ku wyfokości. *OpecŻyw* 193; *LibMal* 1544/87, 1545/97v, 1546/113v, 1547/133 [2 r.], 133v (17); poftáwá iego [Porusa] ná wyfokoć była trzy łokcie *HistAl* H8, G2, N5v; *MurzNT Matth* 6/27, *Luc* 12/25; *RejWiz* 145v; Vczyniż y ftoł z drzewá Sethym máiácy dwa łokciá wzdłuż [*habentem duos cubitos longitudinis*] *Leop Ex* 25/23, *Gen* 7/20, *Ex* 26/2, 30/2, 36/9, 15 (16); ten czyy lás ma vbrác żoładż około drogi trzydzyelci łokci *UstPraw* F; *WyprKr* 103v, 111 [2 r.]; [kortyny] dwiemá łokiet dłuźsze były niż ony Cherubiny háftowane *BibRadz Ex* 26/6, I 4 *marg* [4 r.], *Ex* 26/6 [8 r.], 8, I.Reg 6/10, 24 (27); Gigántowie ták wielcy/ iż iednego mężá czterdźieści łokci.

BielKron 462, 4v [2 r.], 33 [3 r.], 33v [5 r.], 42, 65v (26); przeftáye dwu łokciu wziwyfz [!]. *Mącz* 397b; Implet ulnas hominum quatuor, Olięga/ Ma w łobie cztery łokcie. *Mącz* 304d; Niech będzie płac ná cztery węgly/ sześć łokiet máiąc ná dłużą *GrzepGeom* Ev, F2, F3, F3v, F4, H4 [6 r.] (28); *RejPos* 217; Bo naydzie w Sukiennicach takowego nokciá/ Mierzac łukno wyćiąga zginą go dwa łokciá. *BielSat* B4 [*idem BielRozm*]; *RejZwierc* 234v; piáci łokiet byłá dłuża iego/ y piáci łokiet szerza iego/ gránowito/ á trzech łokiet wysłza iego. *BudBib Ex* 38/1, *Gen* 6/15 [3 r.], *Ex* 30/2, 38/11, 12 (35); Wyfokość Grobléy łokci Ośm *Strum* D3v; Od Grobléy ná wyfokość łokci sześci *Strum* E; Wyfokość Grobléy ku Dżewiáciám łokci/ potrzebuie zakłádu łokci 26. *Strum* D4, B2, B3, B3v [4 r.], B4, C2v (83); *BudNT Apoc* 21/17; *Oczko* 8v; Piotr porwawfzy łukniá/ wyfłoczył z łodki/ y płynął do niego: bo byli iáko dwieście łokiet od ziemie. *SkarŻyw* 599, 30, 31, 270; *BielRozm* 14; *Calep* 130b; *GostGosp* 156 [2 r.]; A ktoż z was trofzczac fię może ieden łokieć przydáć do wzroftu fwego? [*Quis autem vestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubicum unum?*] *WujNT Luc* 12/25, *Matth* 6/27, s. 479 [2 r.], *Apoc* 21/17; vchwalamy/ [...] áby łukná wftelákie żiemfkie ináczéy robioné nie były/ ieno ná fzerz/ dwa łokciá koronné bez kráyki: á wzdłuż łokci trzydżieści. *SarnStat* 280; *PowodPr* 49 [2 r.]. Cf »na [ile] łokci«

W połączeniu z liczebnikiem ułamkowym (43): *ZapWar* 1540 nr 2498; *WyprKr* 111; *BielKron* 33; Kwádratowy Pręt/ ieft fztuká plácu/ pułósmá łokciá/ máiąc ná dłużą y ná fzerzą. *GrzepGeom* I3v, I2 [2 r.], N; *BudBib Ex* 25/10, 17. Cf »czwierć łokcia«, »poł łokcia«, »pułtora łokcia«, »na [część] łokcia«, »na poł łokcia«, »na pułtora łokcia«, »po [części] łokcia«, »po poł łokciu«, »po pułtoru łokciu«.

W połączeniach szeregowych (9): [*województwie mają dozreć.*] aby rzemięfła, korce, miary i łokcie przedawania, zboża, piwa, y ynne wftawy sprawiedliwie bely zachovane *ComCrac* 12; *SeklKat* L2; *RejWiz* 162v; Nieczyńcie nic niepráwego w Sądzie/ w łokciu/ w ważeniu/ w pomierzaniu [*Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura*]. *Leop Lev* 19/35; Bo gdy pan álbo przełożony iáki [...] da łupiefcy pobory/ głódnemu myto/ bezbożnikowi iákiemu wftethecznemu łokcie/ funty/ korce pomierzác/ tedyć to tym będzie dobrze/ ále wftytkim innym złe. *RejZwierc* 97v; *SarnStat* 946; á druga [*sprawiedliwość jest*] ofobna w łobie/ ktora fię ściąga ná zmowy/ kupná/ dániny/ łády/ miáry/ łokcie/ fzácowánia: gđzie porównánia y fprawiedliwey liniey potrzebá. *SkarKaz* 310b; *KlonFlis* A4; *KlonWor* 67.

W charakterystycznych połączeniach: łokieć (ile łokci) na dłuż(q) (24), (na) głąb (wzgląb) (4), na przek, na szerz(q) (10), na wysokość, (na) wyż(q) ((w)zwyż) (20); podłuż, w szerz (7), wzdłuż (9).

Zwroty: »kupowác łokciem« (1): Poznań y infze Miáftá niemogá nikomu w Iármárk bronić przedawác/ kupowác łokćmi/ wagámi *UstPraw* F3v.

»łokciem mierzyć« [*szyk zmienny*] (2): *KlonWor* 67; Pod kupiectwem fię zámyka żeglowánie/ furmáńftwo/ fzynkárfstwo y przedawánie tych wftytkich rzeczy/ ktore fię liczbá/ korcem/ wagá/ łokćmi/ kwartá y wielkością mierzą. *KlonFlis* A4.

»łokcia podmykáć« = *nie domierzac* (1): A kiedy mu będzie mierzył Boć on tobie będzie wierzył. Tam go więc lada ocz pytay A łokczya palczem potmikay. *RejKup* e2.

»przedawác, przedawanie na funty i łokcie (a. łokciem albo funtem (a. wagá)); łokciem i funtem kupczyć« = *prowadzić handel detaliczny* [*szyk zmienny*] (7:2;1): przedawác fprawiedliwie/ łokciem/

funtem/ albo miarą. *SeklKat* L2; Ná Iármárkách/ łokćiami/ funty etc. wolno przedawać. *UstPraw* F3v, F3v; dáiąc moc Kupcóm [...] ísprawy íwé odpráwowác/ y kupie íwé przedawać ná funty/ kámienié/ y łokćie [*ad libras, talentum et ulnas*] *SarnStat* 946, 244, 289, 946, 947, 1229 [2 r.].

»przypuścić łokcia« = *nadmierzać* (1): Ale kiedybyś wźrzał ísprawy tego nogciá/ Wierz mi ízeby teraz rad przypuścił łokciá. *RejWiz* 162v.

Wyrażenia: »ćwierć łokcia« (3): Drugié Piętro/ włóżyłz nád tym piętrem/ tákże ná wzywż czwiérc łokciá. *Strum* K2, Kv [2 r.].

»miara łokcia« (1): tákże też były ná onym rownym polu drzewká niezliczne/ ktore nád miarę łokciá więtfze nie rofły [*quae ultra mensuram cubiti non crescebant*] *HistAl* K7v.

»krotki [= *niepełny*] łokieć« = *falszywa miara* [*szyk 2:1*] (3): *RejWiz* 162v; Alboć brácie kráwczé nogieć/ Albo miewałz krotki łokieć *RejZwierc* 234v; *KlonWor* 67.

»poł (a. puł) łokcia« (8): *BielŻyw* 114; plothna ná íchartuch ífobyé od íthuki vkroyła pol lokczya *LibMal* 1546/116; *GórnDworz* P4. *Cf* »na poł łokcia«, »po poł łokciu«.

»pułtora (a. półtora) łokcia« = *cubitus ac semis Vulg; cubitus et dimidium PolAnt* (13): Vczyniż y ítoł z drzewá Sethym máiący dwa łokciá wzdłuż/ á łokieć wílyrz/ á ná wysłá pułtorá łokciá. *Leop Ex* 25/23; *BielKron* 33 [2 r.]; *BudBib* 25/10 [2 r.], 17; *Strum* I4. *Cf* »na półtora łokcia«, »po pułtoru łokciu«.

Zestawienia: »chełmieński łokieć« (1): *Cubitus, Lokieć*/ też miarę łokieć zowá/ który czyniá dwie ítopie ná dłużá/ á ten zowá chełmieński łokieć. *Mącz* 70c.

»łokieć koronny« (2): vchwalamy/ [...] áby íukná wízelákie ziemské ináčzý robioné nie były/ ieno ná ízérz/ dwa łokciá koronné bez kráyki *SarnStat* 280, 279.

»łokieć krakowski« (5): Dżiewięć *pedes* Rzymfkich/ vczyniá pięć łokiet Krákwfkich. *GrzepGeom* Nv, N, Nv; *SarnStat* 279, 947.

»łokieć krotki« = *ulna brevis JanStat* (1): Plebanowi z Kołoceláriiéy bywáią dáwané pięć grzywien/ y sukna ósm łokci krotkich *SarnStat* 377.

»łokieć kupiecki« (2): Miernicy w Mázowfzu wzywáią łokciá Kupieckiego/ iáki íye záchowa w którym powiećie. *GrzepGeom* I3, I3.

»łokieć kwadratowy« (11): Małz wízytek plác/ trzydzieści łokiet kwádratowych y dwa *GrzepGeom* F2v; To íełt íummá wízytkié⁶⁰ Kwádratu/ íto łokiet kwádratowych. *GrzepGeom* F3v, F2 [2 r.], F2v [2 r.], F3, G4v, I (11).

»łokieć lubelski« (2): *SarnStat* 279, 947 *cf* »łokieć lwowski«.

»łokieć lwowski« (2): łokieć Lwowfki z Lubelfkim [*ulnam Leopoliensem ac Lublinensem*] z íłufznéy przyczyny chcemy/ áby zoftály w íwym ítanie. *SarnStat* 279 [*idem*] 947.

»łokieć mały (mniejszy)« [*szyk 2:1*] (3): á gdzie nápiáno íz miará ma być ná pięćinaście łokiet/ rozumiéy że to tám piáno/ gdzie łokieć íełt mnieyfzy *GrzepGeom* L4, L4v; które [*plótno czarne*] ná mały łokieć przedawané bydź ma. *SarnStat* 959.

»łokieć morawski« (2): A w Powroźcu łokci Moráwfkich które w Ruśi zowá Arfynmi 44. *Strum* F4, F4.

»łokieć poznański« (2): wstawiamy: aby ważność wagi y także lokiec Krakowki z Poznaniem na wieki były iednakié [*pondus similiter ulna Cracoviensis, cum Posnaniensi sint perpetuo aequalia JanStat 1055*] *SarnStat 279 [idem] 947*.

»wielki (więtzy) łokieć« [*szyk 2:1*] (3): Gdzie napisano że ma być miarą na czternaście łokci y na dłoni/ maż rozumieć/ że to tam pifano gdzie iest łokieć więtzy *GrzepGeom L4, L4v*; Ktemu płótno wżelakié/ [...] aby było na wielki łokieć przedawané *SarnStat 959*.

Szeregi: »łokieć i dłoń« (3): A te zaś miary ołtarzá w łokciu naprawdziwifym [*in cubito verissimo*]/ kthory miał łokieć y dłoń [*habebat cubitum et palmum*] *Leop Ez 43/13*; *BielKron 65v*; *GrzepGeom L4v*.

»(ani) łokieć, i (albo, ani) funt« = *talentum et ulna JanPrzyw [szyk 5:2]* (7): *UstPraw F3v*; aby czáfu Iármárku postronni Kupcy y ini/ nie przedawáli po kęfu na funty y łokcie kupi fwych. *SarnStat 946, 244, 289, 947, 1229 [2 r.]*.

»miara albo łokieć« (2): IZby mogła przydać fie zdrádá w tkaniu sukien/ [...] nietylko w vmnieyfzeniu dobroci/ ále téż w długości y szerokości miary albo łokciá [*mensura longitudinis JanStat 1054*] *SarnStat 281, 945*.

»łokieć i waga« [*szyk 2:2*] (4): Wstawiliemy iżby wagá y łokieć był iednaki/ Poznaniéki iáko y Krakowki/ á Lwowki iáko y Lubelki. *UstPraw F3v, F3v*; W Podlaskiéy ziemi iednaka miarą bydź ma: także łokcie y wagi wżelakie *SarnStat 1197, 947*.

Wyrażenia przyimkowe: »na łokieć, na łokciu« [*w tym: wzwyż (5), wzdłuż (3), na dłużą (2)*] (19:8): Skoczek mnieyfi [...] roście wż yfna [!] łokieć *FalZioł I 62b*; łamicza ma liście podobne/ kapucie/ [...] wirchołek długi mało nie na łokieć *FalZioł I 145a, I 55b, 61a, 64a, 69a, 113a*; Potym przyfzli wieprze dziwney wielkoći/ ktorých kły albo zęby na łokieć na dłużą były [*quorum dentes uno cubito longi erant*] *HistAl H6v*; *Leop Ex 30/1*; *BibRadz Gen 6/16*; Vczynicie theż ołtarz ku paleniu obiat z drzewá Setim/ na łokciu wzdłuż także y wżerz [*cubitum longitudinis et alterum latitudinis Vulg Ex 30/1*] *BielKron 33v*; Kupcy Tureccy [...] tárguią ziemię na łokieć *BielKron 268v, 33*; A to iest liczba wżytkiégo plácu/ trzydzieści y sześć łokiet kwádratowych: to iest/ takowych łtuk które są na łokciu na dłużą y na szerzą. *GrzepGeom F2*; *RejPos 78*; *BielSpr 69v*; *BudBib Gen 6/16*; tráfiáią fye Mrozy wielkié/ że bywa lód miáfższy na łokieć *Strum N4, E4, Fv [2 r.]*, *G3v, H2v [2 r.]*, *Q2v*; *Cubitalis* – Nałokiec wifżsoky. *Calep 274a*; *KmitaSpit A2*.

»na [ile] łokci (a. łokiet); na jeden łokieć; na część łokcia« [*w tym: na dłużą (4), na górę, na szerz(q) (3), na wyż(q) (4), (na) (w)zwyż (10); podłuż, w głąb (a. w głębią) (2), wzdłuż (10), w szerz(q) (9), wzgóřę*] (157; 5; 5): *PLinius* [...] Powiada iże iesth riba wielka/ na dwanaście łokci *FalZioł IV 35a, I 37d, 88c, 140d*; dufał Porus w wyłokoći ciáka swego/ ktora fie widziála być na pięć łokiet. *HistAl H8*; kazał vczynić tharcz wielką długą na siedm łokci/ á łzyroką na cztherzy łokcie *HistAl K8v, Dv, G3, Iv [2 r.]*, *M3v, M7v*; ieden kápitel na pięć łokci w zgorę/ á drugi takiefz pięć łokci wżyż [*quinque cubitorum altitudinis capitelum unum et quinque cubitorum altitudinis capitelum alterum*] *Leop 3.Reg 7/16, Ex 25/17, 26/2, 8, 36/21, 3.Reg 7/10 (24)*; *BibRadz Gen 19/20, 1.Reg 6/16, 17, 20 [2 r.]*, *24 (54)*; á iefli [*Nilus wyleje*] na piętnaście łokci/ iuz iedno goduią *BielKron 270, 5, 33 [2 r.]*, *33v [2 r.]*, *46v, 77 (12)*; *Adolescere in tria cubita triennio*, Przirość na trzy łokcie przez trzi látá. *Mqcz 261d, 397b*; *RejAp 183*; plac ten/ [...] iest na łżeści łokiet na dłużą y na szerzą *GrzepGeom F2, F3*

[2 r.], F3v [2 r.], G4v [2 r.], H4 [4 r.], H4v (28); ogień ná czterdzieści łokci wypadłszy s piecá onego popalił ony cokolwiek łtali blisko piecá onego. *RejZwierc* 205, 105; *BielSpr* 30; *BudBib Ex* 37/25 [2 r.], 38/9, 3.Reg 6/3, 6 [3 r.], *Ex* 41/22 (10); Day łobie mądrému Szłofárszowi vczynić z żelázný Bláchy/ iákoby żłobek ná Cztery łokcie wzdłuż *Strum* C3, D4, E, E3v, F, F2 (12); komorkę łobie ná nim [na słupie] ná dwa łokciá vczyniwłszy/ wktorey przez trzydzieści lat przetrwał. *SkarŻyw* 30, 29; Mátá ma byđz wizerz iáko łłomá dwa kroć wyłoka/ á w zdłuż ná cztery łokcie. *GostGosp* 94; *WujNT Ioann* 21/8; WYMIERZENIE wieże: ná dwánaście łokiet w głębiá od okná którym wpułcząią *SarnStat* 497, 615, 671, 676.

~ Wyrażenia: »na poł (a. puł) łokcia« (4): *Leop Ez* 43/17; Więcz będą ołtrogi ná puł łokciá *RejZwierc* 58; *Strum* E3v, Ov.

»na półtora (a. pułtora) łokcia« (6): Szredni Płészniak rołcie Na miełtczách wilkich/ [...] přełh miáłszy ma długi na półtora łokcia *FalZioł* I 114, I 154d, IV 43a; *Leop Ez* 36/21; *BibRadz Ez* 40/42 [2 r.].

Szereg: »na [ile] łokci (a. łokiet) i na dłoni« (2): Naprzód ma być miárá ná czternaście łokiet y ná dłoni. *GrzepGeom* L2v, L4. ~

»po łokciu« (1): Skłádayże łobie po łokciu álbo po półłokciu *Strum* Cv.

»po [ile] łokiet (a. łokci); po [części] łokcia« (6;5): bilo włchifłkyey przádde 4 stuky na kthore yey theráłz dall łkacz po 6 lokyeth *LibMal* 1547/133v; *Leop Ez* 43/17; *BibRadz Ez* 40/48; łznur Mierników Polskich/ [...] ma łześć Přełtów po pułómá łokciá. *GrzepGeom* M, F2, L3v, L4, M [2 r.], M2v, N.

~ Wyrażenia: »po poł łokciu« (1): *Strum* Cv cf »po łokciu«.

»po pułtoru łokciu« (1): Wieńce Cebule máią byđz po pułtoru łokciu plećione *GostGosp* 76.

Szereg: »po [ile] łokiet i po dłoni« (1): á w piérwłzym piłániu [miary sq] po czternaście łokiet y po dłoni. *GrzepGeom* L4. ~

W przén (8) : Ten iészce co łtrácił łoni Włłytko ná tobie vgoni Iedno funtem drugie łokciem Trudná łpráwá z chytrym nokciem *RejRozpr* I3v; Wierz mi iż y to nie głupiec/ Co go to zowá pan kupiec. Przyczyni ten łobie wagi/ Y łokciem rołciágnie łzragi. *RejZwierc* 234v; Sto łokiet krolom y pánom wyłokołści y łławy y zacnołści przybywa: gdy łię do vbogich łchyláią/ á oným łłuzá. *SkarKaz* 515b.

W połączeniu szeregowym (1): grzełłá włłyłci ktorzy łłowo Boże/ prawdę/ łprawiedliwołc nauke prawdziwa/ maiętnołc/ łokciem/ miarą/ funtem/ Albo łławę dobrá kradná bliznemu *SeklKat* L3.

Zwroty: »łokciem mierzyć« (2): Ci ktorzy łie nadymáią/ Máłto w łobie łtátku máią: Łokciem łwoie łłowá mierzá/ Máłto czynią wiele grozá. *BierEz* N2; Tuby trzebá dobrim łokciem/ Cnotę mierzyć/ nie być nogciem. *RejZwierc* [238].

»ni(e) funtem (a)ni łokciem przed(aw)áć« = *nie skąpić, nie wydzielać* [szyk zmienny] (2): Nie funtem tho [cnotę] mierzá ni przedáią łokciem *RejWiz* 97v; którý [rady] ón nie funtem iłście/ że ták mam rzec/ áni łokciem przedawał/ ále y dármo/ y hoynie włłzytkim potrzebny włłczył *KochFrag* 48.

a. *Drewniana listewka równa jednemu łokciowi, służąca do mierzenia* (8) : *RejKup* e3v; PÓmierz Podwoiewodzy ná targoch ty łokcie/ A karz pilnie prołzę cie/ ty fáłłzywe nogcie. *RejZwierc* 100

[idem] 102; miéy przy łobie łokieć ná czwierci rozmierzóny *Strum Cv*, B3; Niełokiećci/ iáko poľpolicie mnimáią/ ktorym kto mierzy łukno [*Non ulna, qua quis metiatur pannos*]/ ále zyłku chćiwość/ ktora ćię do kupowánia y przedawáni [!] záwodzi/ Kupcem czyni. *ModrzBaz* 34; [krawiec] Pokráiawfzy idzie precz z iákim drugim nogćiem/ Vpiwłzy łie vbije vcznía łwego łokćiem. *BielRozm* 18; *GostGosp* 158.

3. n-pers *Przydomek króla Władysława, ojca Kazimierza Wielkiego (1)* :

Wyrażenie: »Łokiet mały« (1): Był ławy chćiwy ten Pan [*Wacław czeski*] z kąd onemu Mężnie łię łtáwiał Łoktowi máłemu. *KlonKr* E.

Cf **PIĄCIŁOKTOWY**

HJ